

Nr 228.

Av herr **Lindhagen**, om *pluggskolans omvandling till en karaktärs-, kunskaps- och yrkesskola samt likvärdig fostran av landets ungdom till högre utbildning.*

Politikerna vilja endast reformera i det yttre. Vad det gäller, är människoandens revolterering.

Ibsen.

Tiderna, i vilka vi nu leva, äro allvarliga. Släktet orienterar sig mot en ny tid. Givetvis motsträvt, men ingen undgår de eviga lagarna.

Denna uppslutning lär ej kunna undvara medverkan även från den av de stilla i landena föraktade politiken. Individerna är visserligen suverän, en värld för sig och det centrala i tillvaron. Men de många individerna kunna ännu icke styra sig själva, därför att de icke förmå det. De finna av instinkt nödvändigt att vägledas av en överhet, som de mer eller mindre gemensamt tillaga på ett eller annat sätt. I samma mån som individerna icke kunna styra sig själva, kommer denna överstyrelse att tillägna sig överväldet över individerna. En konstgjord maktutövning träder i stället för det levande självsansvaret. Liksom frigörelsen av det ekonomiska livet lett till åtskilligt ekonomiskt slaveri, hotar sålunda den politiska frigörelsen allenast genom former att pålägga dem, som skulle frigöras, ett nytt beroende av en person eller flera, utstyrda än i demokratiska kläder, än i sin uppriktiga nakenhet.

Individernas kultivering en politisk nödvändighet.

Det är icke underligt, om parlamentarismen, det demokratiska genombrrottets bebådade högkonjunktur, börjar vackla något på en så oväntad underbyggnad. Det uppstår sprickor i grundsatserna och splittring i lederna.

Den demokratiska ministärbildningen, som skulle vara blomman på frihetssådden, har tillika utvecklats till så kallad taburettism med utslöckande av folkets röst. Ingenting är väl så ruinerande för statslivet som denna ängslan att nödgas gissa sig till vad som bör »kunna gå igenom i riksdagen». Det är Ane den gamles politik, sveakonungens, som offrade den ena efter den andra av sina unga söner för att själv få leva.

Det nutida partilivet, sådant det gestaltat sig, är följaktligen stridande mot parlamentarismens idé. Den tankevärld, ur vilken parlamentarismen framsprungit, byggde i sin vårbrytning på sanningens makt. Det var denna, som skulle lyftas upp med livets realiteter, representerade av folkhavet, och sättas i högsätena. Parlamentarismens stora apparat äventyrar att rosta bort, om folket icke får klart veta, vad frågorna till sin natur

gälla. De måste i valrörelserna få tillfälle att sluta upp kring både dagsfrågor och framtidsfrågor, som lysa upp i deras medvetande och som de förstå. Med tiden skall det nog visa sig, att endast regeringsprogram, som taga klart sikte, äro mäktiga att både ute hos folket och i riksdagen samla majoriteter, på vilka en verklig regering kan byggas.

Vilken ledstjärna är det då, som döljer sig ännu bakom töcknen från världskriget? Ingenting annat än den gamla oförbränneliga naturlagen, att en god värld icke kan skapas annat än av goda människor.

Detta ämne är utslitet och ändå evigt ungt. Må det tillåtas mig att upprepa historiens förkunnelse, att frihetsbegreppet är tredelat. Att skapa politisk och ekonomisk frihet är visserligen en nödvändig förberedelse. Men lämnade åt sig själva gå dessa frigörelser vilse och förlora sig i det stora dunklet. De måste för att tala med Heraclit lysas till rätta av den heliga elden, som efter en lika evig lag tändes, slocknar och åter tändes. Över vilket Betlehem strålar då detta vinkande ljus? Den heliga elden flammar inom varje människas eget bröst och dess boning kallas för samvetet.

Man måste då fråga sig, varför maktställena, stora och små, i regel resa ett starkt motstånd mot denna ovanskliga naturlag samt vägra att begagna sig av densamma. Givetvis beror det på, att vi ej hunnit så långt ännu och att de senare tidernas ekonomiska kamp snarare uttömt vår förmåga. Medkänslan med alla väntar på oss. Detta är ett reformprogram, som visserligen ligger långt ut i tiderna, men det står stilla som en stjärna över den rätta vägen för folkvandringarna.

Då de menige icke kunna förneka de inre rösterna men fjättras av omständigheter, kasta de sig i armarna på formaldemokratien. Denna konstprodukt förklarar, tämligen obegåvad som den måste vara, att det politiska livet saknar befogenhet att befatta sig med det viktigaste av allt eller personlighetens kultivering. Den senare hänvisas till lärostolarna och den enskilda företagsamheten.

Detta må vara förklarligt men är icke rätt. Man kan aldrig komma ifrån, att konsten att styra staten rätt bör åtminstone i någon mån inläras och utövas även på de ställen, där denna styrelse äger rum. Vi behöva blott kasta en blick på varje dags bokslut för att förstå denna nödvändighet. De olika lärorna, de skilda systemen, de splittrade partierna, alla gå samma väg mot undergången i saknad av den rätta vägledningen. Det gäller därför att nu göra även det omedelbara arbetet för individernas andliga frihet till en politisk nödvändighet.

Vid samma tid, som erfarenheterna öppnade för mig fredsfrågans perspektiv, blev jag gripen även av nämnda nödvändighet. I december 1910 riktades därför till den stundande socialdemokratiska partikongressen en begäran om programmets utvidgande i nämnda syfte. Det var kanske första gången, som ett sådant förslag framburits till ett politiskt parti, och man kunde då ej hoppas så mycket. Denna angelägenhet gäller

dock lika mycket alla partier. Den kommer ständigt tillbaka med sin vädjan även om statsmaktens hägn.

Socialdemokratiska partiprogrammets allmänna grundsatser inledas med följande deklaration: »Socialdemokratien skiljer sig från andra politiska partier därigenom, att den vill helt omdana det borgerliga samhällets ekonomiska organisation och genomföra de undertryckta klassernas sociala frigörelse till *betryggande och utveckling av den andliga och materiella kulturen.*»

Socialdemokratiska partikongressen 1911.

Denna lydelse, som i stort överensstämmer med tidigare formulering, förseddes år 1911 med ett komplement i slutet av förenämnda grundsatser så lydande: »*Socialdemokratien vill således avskaffa klassväldet och skapa ett fast underlag för allas ekonomiska och andliga frihet. Den vill avskaffa fattigdomen och införa ett samhällsskick, som öppnar vägarna för alla fram till bröd, frihet och självansvar.*» Det nya var här således betoningen av den andliga friheten som en politisk faktor vid sidan av den ekonomiska och politiska samt att frihet borde beredas alla. Formuleringen »avskaffa fattigdomen» gav också ett praktiskt och för alla begripligt uttryck för vad frågan egentligen gällde.

Detta tillägg föranleddes av min nämnda motion till 1911 års partikongress jämte en framställning från jordkommittén, för vilken jag förordnats till ordförande. Motionen stod i kongresshandlingarna upptagen som första motion. I tidningen Socialdemokraten betecknades den som kongressens viktigaste framställning. Huvudstadens arbetarekommun tillstyrkte den i princip. Framställningen hade följande lydelse:

»Socialismens utsikter att genomföra sina innersta tankar bero av dess förmåga att vara dessa tankar trogen. Den bör således alltid minnas att den blott är nutidens främsta namn på de i alla tider framträdande strävandena för det evigt mänskliga, humanismen. Den får vidare aldrig förlora ur sikte, att det ej är enbart arbetareklassens frigörelsekamp det gäller, utan rättare sagt en strid för allas rätt, »den sista striden». Man vill någon gång komma till botten med det onda, som mest satt upp människorna emot varandra, kampen om ägodelarna.

Socialismens allmänt mänskliga utgångspunkter förutsätts emellertid såsom så självklara, att man knappt behöver ens tala om dem. Detta verkar åter, att lärosatserna och opportuniteterna för mycket sätta sig i högsätet. Andemeningen, det mänskliga, för alla begripliga innehållet undanskymmes för betraktaren.

Följden härav är, att socialismen får betydligt svårare att bli förstörd och göra nya landvinningar samt utsättes alldeles onödigt för varjehanda försåt. Men om det mänskligas idéer någonsin skola segra på den parlamentariska vägen, är det väl nödvändigt att lägga sin politik så, att dessa idéer begripas och vinna majoritet bland folket.

Är detta senare riktigt, bör en sådan tankegång även avspeglas i det politiska programmet. En omformulering av detta i sådant syfte har av mig ej medhunnits. Men jag tillåter mig att hänvisa till huvudtankarna i bi-

lagda för annat ändamål uppgjorda utkast till vad jag kallat humanismens politiska program, vilket senare alltid måste vara också socialismens.

På grund härav får jag yrka: att partiprogrammets allmänna grunder — i anslutning till huvudtankarna i ovannämnda programutkast — lämpligen omredigeras, så att socialismens allmänt mänskliga mål uttryckligen angivas och därigenom även framhållas såsom huvudsak i förhållande till de metoder, med vilka man under skilda tider nödgats arbeta sig fram mot målet.»

Den bilaga, som åberopades i förenämnda framställning, hade följande lydelse:

»Vill man forma ut i sammandrag humanismens politiska program, måste detta bliva följande:

Lära och teori. Humanismen vill bereda verklig andlig och ekonomisk frihet åt alla. Den vill följaktligen avskaffa fattigdom, ty den vet att denna är orättfärdig och tror att vad som är rätt kan bli verklighet. Den vill särskilt frigöra de enskilda från olyckan att nödgas tigga sitt uppehälle av dem, som ha penningar.

Metodik. Humanismen vill göra allt för att den levande generationens människor i stort och smått må anordna så bra de kunna under för handen varande förhållanden. Men i det samtidigt pågående arbetet för målet gillar den ej småreformer utan endast omdaningar. Den godkänner icke reparationer av en bofällig byggnad, varigenom dess väsentliga brister blott ytterligare hållas vid makt, utan den vill riva ett så beskaffat hus och bygga ett nytt. Obeveklig sakpolitik således, ty endast därigenom tages hänsyn till det, som vederbör.

Nutidsprogram. Humanismen vill riva de privata privilegierna och giva samhällsvärdena åt alla. Den vill särskilt bryta ned den olösliga motsatsen mellan högsta vinst och högsta lön samt bygga upp samförstånd mellan arbete och produktionsmedel. Den vill därför sikta mot att sammanföra dessa faktorer på en hand, det må nu ske genom att samhället, det vill säga alla, medelst sina organer övertaga sådana samhällsvärden eller produktionsmedel, som för närvarande befinna sig i andra händer än arbetets eller ock, vilket kanske blir framtidens lösen, genom att i större utsträckning åt en var utportionera hans behöriga andel i produktionsmedel såsom redan i viss grad är händelsen med småbrukare och hantverkare. Den vill följaktligen utplåna förmögenhetsklasserna samt skapa en enda medelklass, där varje människa känner sig arbeta för egen och allas räkning. Den vill även upphäva förmögenhets företrädesrätt till kunskap och makt samt i stället insätta en undervisning och ett styrelsesätt, som framsprungit ur folkets liv och i allt är ett med detsamma. Den vill grusa militarismen, dess anda och dess ruinerande budget, samt plantera fred och arbete bland ruinerna. Med dessa och andra omdaningar vill den begynna att höja individens skapande kraft att nå fram till bröd, frihet och självansvar.»

Vid kongressen uppkom följande debatt:

Branting yttrade enligt referatet:

»Till en programrevision ha vi även fått uppslag i de förslag som framlagts av vår partivän Lindhagen, dels i hans motion, där han utvecklar vad han kallar 'humanismens' program, dels i jordprogramkommitténs förslag, vars allmänna inledning ju också påtagligen är skriven av honom.

Om denna motion heter det, att den är 'godkänd i princip' på ett möte av Stockholms arbetarekommun. Jag tror dock man har rätt att tolka detta 'i princip' egentligen som en reservation, att man icke riktigt vågade sig med på motionen, och icke vad orden eljest innebära. Ty här gäller det just att välja principen, och jag tror inte alls, att Stockholms arbetarekommun tänker på att frångå den socialistiska för att ställa sig på någon annan grund.

Humanismen talar om det 'evigt mänskliga' och vill genomföra det som är 'rätt'. Den vill frigöra mänskligheten i dess helhet, inte bara en viss klass. Den vill upprätta det eviga förnuftets och rättvisans rike. Vad är hela denna tankegång annat än upplysningstidevarvets åskådnings-sätt, som går igen. Som Engels påpekar i sin skrift om 'Socialismens utveckling från utopi till vetenskap' trodde sig den borgarklass, som gjorde franska revolutionen, vara målsman för det eviga förnuftet och rättvisan. I verkligheten blev det bourgeoisins välde den grundade. När dess samhälle började visa vad det innebär för de egendomslösa, kommo de stora socialistiska utopisterna och ville upprätta även de ett det eviga förnuftets och rättvisans rike. Fast innehållet i deras förnuft och rättvisa var helt annat, hade de samma ohistoriska syn som sina föregångare; deras konstruktioner skulle passa lika bra för alla tider och förhållanden. Men vi efteråt se, hur de i sina förslag tydligt avspegla sin tids och sitt lands utvecklingsgrad.

Till dessa utopister stå ju vi alla i stor tacksamhetsskuld, de ha givit geniala uppslag, som än i dag kunna vägleda. Men det stora framsteget genom Marx och Engels låg dock just däri, att man gick utöver deras absoluta ståndpunkt och såg socialismen som ett led i en fortgående utveckling, förberedd och framskapad av själva kapitalismen. Därmed fick också socialismen sin naturliga bärare i arbetarklassen, vars klassintresse driver den fram i socialistisk riktning och vars frigörelse därför i sig innebär hela mänsklighetens frigörelse. Gentemot detta framsteg, som är grundläggande för hela den moderna socialismen, skulle ett återupptagande av det absoluta förnuftet och rättvisan innebära ett återfall till utopiska tankegångar. Det finns ju ingen som helst anledning att befara något sådant, men det bör konstateras att — hur underligt det kan klinga i mångas öron här — detta faktiskt skulle vara ett reaktionärt steg.

Vi som hålla på socialismen som utvecklingslära kunna ej heller inse, att man egentligen får någon vägvisare, om man sätter upp t. ex. att man skall göra det som är 'rätt'. Vad som anses rätt skiftar och växlar under olika tider och förhållanden. Slaveriet t. ex., som vi nu anse orätt och alldeles förkasta, har genom långa tider varit en institution, som ansetts fullkomligt naturligt och berättigad. Den har icke fallit genom att det talats om att den var orätt, utan den ekonomiska utvecklingen kom omsider till en punkt, då slavarbete var mindre fördelaktigt än arbete av fria, och detta skapade underlaget för den omsvängning i rättsuppfatt-

ningen, som inträtt. Utan den faktorn hade det varit en predikan i öknen att träda upp mot slaveriet.

Men om vi således bestämt hålla på vår socialistiska marxistiska grundåskådning i motsats till vad som endast är den gamla utopismen i en ny dräkt och under nytt namn, så hindrar detta icke att i Lindhagens motioner finnas goda formuleringar, träffande uttryck av agitatorisk kraft och klang, som vi gärna vilja införliva med programmet. Om sådant som t. ex. 'fattigdomens avskaffande' eller trilogin 'bröd, frihet och självansvar' icke säger något för socialister nytt, så säger det dock det gamla i en synnerligen tilltalande form. Vi vilja icke sätta dessa tillsatser först i vårt program, ty det skulle förrycka tyngdpunkten i detsamma. Vi börja redan förut med en allmän sats, att vi vilja frigöra de undertryckta klasserna för att komma fram till en högre kultur, men så gå vi genast in på vad som i ett socialistiskt program bör vara huvudsak: vår syn på samhällsutvecklingen, på kapitalismen som vägröjare fram mot socialismen. Men sedan vi sålunda fått fram klasskampen och syftet för vårt parti att erövra makten i samhället, så kunna vi gärna knyta samman det hela igen och i några av de enkelt verksamma vändningar, som Lindhagen föreslagit, nu något fylligare få fram innebörden i vår inlednings-sats. Så är partistyrelsens förslag uppställt.

Mot detta program som mot alla kunna anmärkningar göras. Men jag jag vågar tro att det lyckats i tillräcklig mån lösa den uppgift som förelagat. Det skall bättre än det förra kunna undanröja en del missförstånd, men det ändrar icke det minsta på vår uppfattning om hur utvecklingen själv förbereder socialismens högre samhällsform, en utveckling som det är arbetarklassens stora historiska plikt och gärning att i möjligaste mån påskynda. Till att klara insikten härom och om de bättre vägarna i den stora kampen skall vårt program hjälpa oss. Må det därför nu av kongressen antagas med största möjliga enhällighet i samlingen kring detsamma.»

Lindhagen anförde herefter enligt referatet:

»Ändringarna hade, såsom redan framhållits, till en början bestått däruti, att programmet tydligt angivit, att det var det privatkapitalistiska monopolet till produktionsmedlen man ville åt samt att den socialdemokratiska aktionen således riktade sig mot de förhållanden, där produktionsmedlen och arbetet befunnit sig på olika händer, varemot ingen anledning fanns att ingripa, där, såsom i jordbruket och det mindre hantverket, dessa faktorer voro förenade på en hand. Detta var i själva verket ingen ändring i de allmänna grundsatserna utan endast ett förtydligande av desamma.

Närmast var visserligen detta förtydligande föranlett av det nya jordprogrammet och dess hänvändelser även till småbrukarna såsom lönearbetarnas naturliga bundsförvanter i striden för ett bättre samhälle och bättre människor. Men därmed har följt något annat, som ej får för-

glömmas, och som syftar vidare, nämligen en erinran om att socialismen skall tala till alla, som lida, och stödja alla, som med rätta behöva hjälp. Ordet arbetarklassen är därför utbytt i själva texten mot de undertryckta klasserna, om ej allestädes följdriktigt, varjämte programmet till skillnad från dess äldre lydelse uti det sista av partistyrelsen föreslagna nya stycket talar i olika sammanställningar om allas frigörelse. Den föraktade humanismen, som dock enligt talarens uppfattning måste vara kärnan i all verklig socialism, har sålunda redan härigenom fått ett positivt erkännande i partiprogrammet.

Socialismens mänskliga syn på tingen har även i ytterligare avseende fått viktigt uttryck i programmet, nämligen i betonande av alla kulturfrågors betydelse, det ouplösliga sammanhanget mellan mångfalden av ekonomiska och andliga värden. Detta avspeglas i talet om 'fattigdomens avskaffande', 'allas ekonomiska och andliga frihet' samt vägarna till 'bröd, frihet och självansvar'.

I allmänhet kan man nog säga, att därmed icke uttalats något nytt för socialismen. Det ligger som sagt inneslutet i dess väsen, sådant talaren fattat detsamma. Men dessa socialismens allmänt mänskliga utgångspunkter hade börjat förutsättas såsom så självklara, att man knappt behövde ens tala om dem. Detta verkade åter, att lärosatserna och opportuniteterna för mycket satte sig i högsätet. Andemeningen, det mänskliga och för alla begripliga innehållet, undanskymdes för betraktaren. Därför hade talaren i sin motion yrkat, att partiprogrammets allmänna grundsatser lämpligen omredigerades, så att socialismens allmänt mänskliga mål uttryckligen angäves och därigenom även framhölls såsom huvudsak i förhållandet till de metoder, med vilka man under skilda tider nödgades arbeta sig fram mot målet. Detta syfte hade talaren nu i huvudsak vunnit, vilket också gladdde honom.

Emellertid framgick av Brantings anförande, att partistyrelsens förslag kanske icke skett så synnerligen villigt. Han reducerade nämligen saken därhän, att det endast var några goda formuleringar, som vore bra för agitation och därför medtagits i programmet. Denna utläggning gjorde dock ej talaren något bekymmer, huvudsaken var att saken kommit in i själva programmet och då skall den nog småningom göra sin gärning.

Men vad som mest talade för att saken tillstyrkts något motvilligt var att Branting hade helt och hållet brutit staven över det åskådningssätt, som han trodde ligga bakom motionen, men dock trots allt tillmätts en plats i programmet. Lindhagens sätt att se, sade Branting, vore i själva verket ingenting annat än de gamla utopisternas och det vore därför 'reaktionärt', tillade vidare Branting utan omskrivningar.

Det är dock ganska underligt, att talaren samtidigt här vid kongressen fått åtskilligt påskrivit för sin och andra meningsfränders 'radikalism'. Man brukar ju också jämt framhålla, att talaren skulle stå åtskilligt till vänster om Branting samt att vår riksdagsverksamhet skulle skilja sig

därutinnan, att talaren så gott han förstått sökt taga initiativ, under det Branting frånsatt vissa stående programpunkter företrädesvis bidat händelsernas fullbordan och i allmänhet ställt sig avvaktande för att ej säga avog mot nya idébildningar. Detta skulle talaren ju icke sagt annars, men man tvingas ju rent av till en viss frispråkig anspråksfullhet genom sådana uttalanden som Brantings nyssnämnda.

Branting hade rört sig endast med två kategorier: utopisterna eller upplysningstidevarvets filosofer, som skulle hyllat bara det absoluta förnuftet, samt den moderna socialdemokratien, som med förkastande av detta åskådningssätt skulle erkänna endast utvecklingsläran i dess snävaste bemärkelse och därigenom var vorden vetenskap. Denna vetenskap, sådan den uppfattats av många de socialistiska tänkarnas epigoner, känner i sin ordbok icke sådana begrepp som förnuft och sanning, med vilka dock alla människor säkerligen i alla tider rört sig jämt och ständigt i sina olärda vardagsgärningar. Med detta 'vetenskapliga' fördömande av förnuft och sanning skulle dessutom det sista ordet vara sagt för tid och evighet.

Även talaren böjde sig i vördnad för utvecklingslärans sanningar, men just därför begrep han åtminstone så mycket, att lyckligtvis inga för alla tider fixerade trossatser skola oföränderligen bestå. Det nya blir en gång gammalt, och mycket av vad detta nya i följd av en alltför ensidig syn på tingen förkastat kommer till heders igen, om än i andra dräkter.

De ekonomiska intressena och nödvändigheterna äro en utomordentligt mäktig och tongivande drivkraft, det är visst och sant. Men man får därför icke glömma bort den utomordentliga produkt av förhistoriska utvecklingsperioder, som kallas människornas hjärnor, med deras förmåga av självständigt tänkande och handlande, icke minst i att länka utvecklingen framåt i vad man kallar förnuftiga banor. För sin del hade talaren aldrig talat om något 'absolut' förnuft och kände ej heller till detsamma. Honom syntes det vara tillräckligt, att varje generation får försöka sig på att finna sanningen så långt deras hjärnor räcka till med hänsyn till förhandenvarande förhållanden, och det är ganska tillfredsställande att kunna anteckna, att i vissa kardinalpunkter människornas tänkande hjärnor kommit till samma resultat under årtusenden.

Vi få väl således ej såsom Branting förordar stå stilla i undergiven bidan, vilket snarare kan kallas reaktionärt och i varje fall är ortodoxt. Utvecklingen är endast det, som ständigt går fram mot allt större klarhet. Utopisternas drömmar komma tillbaka men sammansmälta nu med utvecklingens ekonomiska faktorer. Hjärnornas relativa förnuft och den övriga materiens relativa öde skola hand i hand föra utvecklingen vidare. Detta är de nya linjerna, om man skall behöva kalla dem så. I själva verket är detta mänsklighetens tågordning sedan urminnes tider, oavsett att filosofer och ekonomer nödgats vid skilda tillfällen framhålla än en, än en annan obeaktad sida samt deras lärjungar sedan fastslagit denna sida ensam såsom en trossats.

Det är med andra ord icke till fyllest, trodde talaren, med att tala till människorna bara om materialistisk historieuppfattning, klasskamp och statsproduktion, man måste även blicka mot målet samt idealisera begreppen, som endast därigenom bli fullt begripliga för oss olärda. Mänskligheten längtar efter de betrycktas ekonomiska frigörelse men än vidare fram mot allas andliga frihet, den inre friheten. Detta senare är ingalunda oviktigt, utan det är kanske den verkliga fanan, slutmålet, som måste elda oss alla. Glömmer man här att se sammanhanget i det stora hela och ser endast en sida av saken, ligger den faran nära, att man sätter sig fast i det närvarande och fullständigt trampar ned sig utan att komma framåt.

Emellertid som sagt var talaren i huvudsak tillfreds med det framlagda förslaget. Särskilt glädde det också talaren, att begreppet självansvar kommit med. Detta är ett för politiska partier tämligen främmande ämne, som de ej hinna sysselsätta sig med så mycket. Men för socialismen måste det vara en integrerande del i dess program. Väl gällde det för rörelsen att se till att det ekonomiska utbytet komme i de rätta fickorna, men utan individens självansvar komma de ekonomiska värdena, hur vi än söka lägga dem till rätta, återigen lätt i olag.

Helst skulle talaren önskat, att socialismens allmänt mänskliga mål kommit främst på programmet, vilket därefter avspeglat de oländiga vägar socialdemokratien måste gå i sitt arbete för målet. Men då nu förslaget i stället tagit socialismens mål till utgångsspråk, kunde man ju nöja sig även med detta.

Av jordprogramkommitténs och talarens formulering hade talaren gärna sett att i programmet tagits med även bildningsproblemets stora betydelse. Kunskap är makt och det som kanske mest bidrar till klasskillnaden är den olikhet i kunskap och undervisning, som samhället skapar för bemedlade och obemedlade. Men man får ej begära allt på en gång, och talaren skulle därför nu nöja sig med att yrka bifall till partistyrelsens förslag med de av kommittén föreslagna förändringarna.»

Enhälligt bifölls därefter förslaget.

Trilogien ekonomisk, politisk och andlig frihet hade således fått rum omsider i ett partiprogram. Den betecknades realistiskt med orden »bröd, frihet och självansvar», som gäve en djupare begreppsbestämning än den gamla lösen »frihet, jämlikhet, broderskap». Den nya formuleringen upptogs i det norska partiprogrammet och dess vidare öden i nabolandet äro mig obekanta.

Av orsaker, som icke behöva i detta sammanhang beröras, skedde år 1917 en utbrytning ur det gamla partiet av de s. k. vänstersocialisterna. Uti den nya sammanslutningens konstitution insattes även en särskild författning, kallad demokratiska grundlagar. Dessa utkorade den andliga vägledningen såsom en politisk makt vid sidan av det ekonomiska ödet.

Vänstersocialismens demokratiska grundlagar av år 1917.

Den ifrågavarande nyorienteringen utvecklades också i ett manifest. De demokratiska grundlagarna äro intagna såsom bilaga till motionen nr 175 i första kammaren år 1921.

Emellertid började det bliva något trångt för den andliga friheten även inom den nya sammanslutningen trots dess konstitution. Denna erfarenhet om svårigheterna att bygga upp någon fristad för det nya politiska inslaget hos nutidens politiska partier utlöste i januari 1919 ett »humanistiskt manifest». Det var undertecknat av 143 personer ur vitt skilda politiska läger. Manifestets »utgångspunkter» började med följande deklARATION:

*Humanistiska
manifestet av
år 1919.*

Världshistorien är en berättelse om strider mellan lärorna med förbiseende av sanningarna. Lärorna bygga företrädesvis på endera av tingens två sidor och splittra. Sanningarna söka sammansmälta de andliga och materiella verkligheterna och samla.

Hittills ha teorierna och deras praktik huvudsakligen rört sig i pendelsvängningar mellan oförsonade motsatser, såsom idealism och materialism, rationalism och empirism, allt uttryck för solen och jorden i människans natur. Den idealistiska läran såsom ensam världsförbättrare tar icke tillräcklig hänsyn till den materiella verkligheten och slutar i dimmiga chimärer utan varaktig återverkan på livet, såpbubblor, som glänsa ett ögonblick i solen och försvinna. Den materialistiska läran såsom ensam världsförbättrare beaktar icke tillräckligt den andliga verkligheten och resulterar väsentligen i omflyttningar av maktförhållanden, vilka icke förbättra mänskligheten. Den goda viljan därtill dränkes i blodpölar och blir på det sättet till intet.

Under rubriken »program» framlades ekonomiska, andliga och politiska riktlinjer. Slutligen fanns en avdelning benämnd »taktik», som började med orden: »Vägen till friheten ligger i det meniga folkets, medborgarnas, massornas egen personliga frigörelse från trældom under lärorna och partierna.»

Manifestet avslutades med följande appell: »I enlighet väsentligen med dessa riktlinjer, rätt förstådda och ej partipolitiskt misstydda, inbjuda vi härmed liksinnade, oavsett samhörighet med det ena eller andra av de nuvarande partierna, att delta i en rörelse bland alla människor med följande oåterkalleliga och ständigt vägledande mål att genom ekonomiska omdaningar och själarnas kultivering på samma gång — med stöd tillika av en realdemokratisk samhällsordning — förvandla alla människor till en enda broderlig mänsklighet». Manifestet är i sin helhet intaget i motionen nr 98 i första kammaren år 1922.

På grundval av detta manifest bildades sedan det humanistiska förbundet med uppgift bland annat, att dess medlemmar skulle var och en inom sitt parti verka för manifestets grundsatser. Till stöd för rörelsen utgavs också en månadstidning kallad »Sol och Jord».

*Socialdemo-
kratiska
partikon-
gressen 1920.*

Det socialdemokratiska partiets programkommission företog år 1919 en allmän revision av partiets grundstadgar. Medlemmarna i kommissionen

(Rickard Sandler, Gustav Möller, Ivar Neuman, Arthur Engberg och P. Albin Hansson, den senare såsom suppleant till Branting) upptäckte därvid det nya inslaget från 1911. De förordade dettas borttagande och motiveringen var kort. Det anmärktes, att genom 1911 års tillägg vänder man allenast tillbaka till inledningen i de allmänna grundsatserna och anger ånyo i andra ordalag socialdemokratiens mål. Därvid hade obestridligen de nya tillsatserna inskjutits på sådant sätt, »att tankebyggnaden icke längre är lika fast och monumental».

Partistyrelsen anslöt sig till denna hemställan. I styrelsen reserverade sig allenast J. A. Jakobsson från Boden i följande ordalag: »Programkommissionens och partistyrrelsens förslag till ändring av stadgar och allmänna grundsatser lider av den bristen, att ingen plats blivit beredd för ett positivt uttryck för partiets behov av andlig odling. Det förefaller lika renodlat materiellt, som om vi skulle betrakta munnen endast som en nödvändig matöppning till magens förseende och utesluta munnens uppgift att förmedla sången och talets gåva.»

Vid debatten yttrade sig Jakobsson, som ansåg att programkommissionen farit väl hårdhänt fram. Han betonade enligt referatet: »Det är stort behov, att den andliga odlingen betonas. Altruismen har sjunkit tillbaka. De andliga värdena ha ej fått tillräcklig plats». Branting yrkade bifall till partistyrrelsens förslag i sin helhet beträffande de allmänna grundsatserna utan att, så vitt av referatet framgår, särskilt beröra denna punkt. Lika enhälligt, som kongressen år 1911 gav en plats för anden, lika enhälligt, med undantag för Jakobssons enstaka röst, blev den år 1920 uppsagd till avflyttning ur grundstadgarna.

Ungefär samtidigt erövrades socialdemokratiska vänsterpartiet av den kommunistiska rörelsen. En bland de senares första insats var att genom sina anhängare grusa de demokratiska grundlagarna. Satsen »människornas karaktärsdaning och deras personligheters inre utveckling är en samhällsangelägenhet» utplånades totalt. I kommunistisk besittning företedde nämnda grundlagar bilden av Kartagos ruiner med några stumpar av kapitaler, som stucko fram här och var bland spillrorna. Vid den sista vänstersocialistiska kongressen år 1921 skedde uppörelsen mellan de olika riktningar, som ledde till vänsterpartiets sammanstörtande. På under-teknads lott kom att slå vakt om de demokratiska grundlagarna i ett anförande, som återgivits i den förenämnda motionen nr 98 vid 1922 års riksdag. Efter dessa tilldragelser levde en vänstersocialistisk minoritet kvar någon tid som en särskild sammanslutning för att några år efteråt åter uppgå i det stora parti, ur vilket det brutit sig ut.

Det var således förbi för tillfället med ansatsen till en nyorientering inom det politiska livets grundvalar. Alla partier stodo åter eniga i denna sak. De materiella frågorna för dagen och intressestriderna omkring dem vore statskonstens huvudsakliga uppgift. Personlighetens kultivering ansågs fortfarande ligga utanför statsmakternas befogenhet och förmåga.

Spridda försök därefter att hos riksdagen direkt eller på omvägar begära lejd även för någon samvetspolitik ledde visserligen till aktningsfulla enskilda uttalanden men icke till politiska bemödanden.

I brytningen emellan en gammal och ny epok får icke det väsentligaste hålla sig borta. Förhoppningarna måste nu fortfarande rikta sig mot socialdemokraternas enastående möjligheter.

Under intryck av de ovan skildrade händelserna åren 1919—1921 nödgades jag i de båda socialistiska tidskrifterna *Tiden* (december 1919) och *Zimmerwald* (nr 3 1920) publicera en betraktelse över vad som förehades i de förberedande instanserna. Denna uppsats var avsedd att uppkalla diskussion. Någon sådan lät sig icke avhöra, måhända därför att ett avståndstagande från det i alla tider väsentliga icke är så lätt. Inlägget belyser emellertid de politiska strömningarna under nämnda tid och den övergivna belägenheten hos de politiska programmen, för vilka det nu åter fälles en lans. Uppsatsens tankar åberopas därför även här såsom en huvudsaklig motivering till denna motion. Diskussionen väntar ännu och påminnelser om »det som är» få icke saknas. Rubriken till uppsatsen var »De andliga värdena och de socialistiska programmen.» Såsom motto sattes ett gammalt visdomsspråk »det andliga är det mest praktiska». Med några utslutningar för att undvika upprepanden lydde försvaret för personlighetens kultivering såsom en politisk programpunkt sålunda:

»I varje tidsålders politiska strider förbises merendels något betydelsefullt. Världskrigets tidsålder och dess partipolitik har knappast kännedom ens om tillvaron av andliga värden vid sidan av de ekonomiska eller med andra ord om människans inre beskaffenhet som mål, medel och förutsättning för att någonting skall lyckas.

De två svenska socialdemokratiska partierna ha visserligen på senaste tider låtit påminnelser i ämnet inflyta i sina program. Nu äro de emellertid båda i färd med att åter utsluta dessa inslag ur programmen. I den punkten äro de således eniga, trots allt, och i harmoni även med de så kallade borgerliga partierna.

Detta bör icke vara ägnat att väcka förvåning. Människans natur kommer en gång, såsom jag tror, att kasta nytt mångsidigare ljus över det politiska livet och dess drivkrafter, än som består av de nuvarande politiska lärorna.

Det är otacksamt till synes att föra talan för något, lät vara betydelsefullt, som en tidsalders partipolitik ej tillåter människorna att intressera sig för. En sådan talan måste dock föras och särskilt i detta fall, där det gäller det konstanta och levande i alla tiders drömmar och stridslinjer, det som förtonar bortom och över alla partistrider. Därför bör icke heller de svenska socialistiska partiernas förutnämnda heltommarsch få försiggå utan att någon uppmärksamhet ägnas denna intressanta tidsförteelse.

Uppslaget till de andliga värdenas införlivande med svenska socialdemokratiska arbetarepartiets författning skedde genom en av undertecknad till 1911 års partikongress väckt motion (nr 1) och partiets jordprogramkommittés betänkande till samma kongress. — — —

När den socialdemokratiska vänstern bröt sig ut år 1917 såsom ett särskilt parti, vidgades det nya inslaget ofantligt åtminstone i partiets för-

fattning. I de allmänna grundsatserna bibehölls det ovannämnda in-
gangsspråket samt väsentligen den följande framställningen om det pri-
vatkapitalistiska produktionssättet såsom en huvudorsak till de lyten, som
vidlåda vara dagars civilisation. Men vid sidan av denna framställning
sattes även den andliga urartningen såsom den andra orsaken, vilket ut-
trycktes sålunda:

'En annan viktig orsak till den härskande civilisationens lyten ligger
i bristen på verkligt demokratisk anda i de demokratiska formerna.

Maktfilosofien, som genomtränger de härskande klassernas tänkesätt
och institutioner, bemäktar sig även de demokratiska rörelserna. Starka
symptom på envælde, fåvælde och byråkrati framträda jämväl inom dessa
rörelser, förstörande och vanryktande demokratiens väsen. Därav följer
även, att de dagliga politiska omsorgerna undantränga den lika viktiga
omtanken om de stora princip- och realfrågorna. De härskande klasserna
och deras företrädare ha i sin parlamentariska politik funnit det stridande
mot sina intressen eller under sin värdighet att syssla med dylika ange-
lägenheter, och de demokratiska rörelserna besmittas även här av före-
dömet.

I den tid, som kommer, måste det bliva en ofrånkomlig uppgift att för-
djupa demokratien och förverkliga dess uppgifter även inom densamma.
Och vidare måste även folkets stora livskrav föras fram och deras fri-
görelseideal förkunnas icke blott utanför utan även inom parlamenten.
Det gäller att upphäva klassväldet och skapa ekonomisk och andlig frihet
för alla, att avskaffa fattigdomen och införa ett samhällsskick, som jäm-
nar vägarna för alla till bröd, frihet och självansvar.

Dessa mål för höjande av samhälle och individ förverkligas genom
organisation av de undertryckta klassernas kamp för ekonomisk rättvisa
och ändamålsenlighet, för upplysning och karaktärsdaning, det vill säga
för ett nytt, ett socialismens och humanismens samhälle.'

De allmänna grundsatserna avslutades sedan med en sammanflätning av
de båda utgångspunkterna, om än därvid det materialistiska inslaget må-
hända kan sägas kvantitativt tillmätts ett något större utrymme.

Såsom en konsekvens av det nya tillägget i grundsatserna tillades i det
politiska programmet under punkt 5: 'Medborgarnas karaktärsdaning och
deras personligheters inre utveckling blir en samhällsangelägenhet. Un-
dervisning i social etik. Rättssynpunkterna framhävas.' Då det ansågs
behövt att reagera emot partiernas övermodiga krav på andra utan
minsta försök att börja med sig själva och först i sitt inre liv tillämpa en
verklig demokrati, tillades sedan i det politiska programmet en sista
punkt 14 så lydande:

'De allmänna grundsatsernas hävdande av andlig frihet för alla samt
kravet på fullständig yttrande-, tryck-, församlings-, förenings- och de-
monstrationsfrihet gälla självfallet främst inom partierna.

Diskussionsfriheten inom partiernas tidningar är en folkets och ej ett
redaktionernas privilegium.

Rörande de demokratiska principernas i de allmänna grundsatserna
förverkligande dels i partiets inre organisation och dels även i dess taktik
genom förenande av omtanke för varje detalj (dagspolitik) med ratio-
nellt tillgodeende på en gång av många sammanhörande detaljer (idé-
politik) därom gälla särskilda för partiet antagna demokratiska grund-
lagar.'

Dessa demokratiska grundlagar, som torde sakna motsvarighet hos något

annat parti hitintills, börja med en ingress, vilken skildrar, hurusom enligt historiens erfarenhet 'folkväldenans huvudfara varit icke blott förklarade motståndare utan lika mycket och ofta fast mer den i deras sköte så småningom uppväxande byråkratien'. Till värn om de demokratiska principerna inom partiet fastslogos därför vissa grundlagar, närmare utvecklade uti femton särskilda paragrafer. Dessa innehöllo såväl formella föreskrifter, vilka måste iakttagas, som ock mänskliga grundsatser, som borde efterlevas, allt för att som sagt främst inom partiet stödja och utveckla en sinnelagets demokrati.

Man skulle kunna säga att den innersta meningen med dessa nya stadganden i grundsatserna, programmet och demokratiska grundlagar vore att skapa eftertanke och finna former för en ny politik, byggd på gamla sanningar, för en politik, som söker samla människorna med välvilja i stället för att splittra dem med illvilja, för ett fördjupande av socialismen. I första hand voro de riktade mot partiernas byråkrati och skulle således närmast tjäna till vägledning och varning för socialdemokratiska vänsterns funktionarism.

*

Historien är en berättelse icke blott om strider mellan klasser utan om allting. Det går också åtskilliga så kallade röda trådar genom den stora vävnaden av tilldragelser. En sådan röd tråd, kanske den förnämligaste, är den oavslutliga striden mellan sanningarna och lärorna om herraväldet över människorna, om världens reformerande med sanningarnas solsken eller lärornas stormfloder. Det kan vara ytterligt vägledande att någon gång söka klargöra för sig den verkliga närliggande betydelsen av dessa två begrepp, som spela en så ledande roll i alla tiders drömmar och stridslinjer.

Vad som tar hänsyn till livets, tingens två sidor, till sol och jord, ande och materia i förening, kallas en sanning. En lära i egentlig mening är ater något, som räknar företrädesvis endast med endera av dessa sidor. En lära rymmer således vanligen en del av sanningen men förbiser den andra delen. Den framträder oftast såsom en resning mot en motsatt läras förtryck och slutar med att sätta dit i stället sitt eget.

Lärorna företräda livets enfald, de sönderriva människorna, splittra dem för alla vindar, göra dem till trälar. Sanningarna slå vakt om livets mångfald, de läka sären, samla människorna, göra dem fria.

Lärorna skänka människorna herrar, överstepräster, avlönade byråkratier, som på allvar tro sin kallelse och egen utkomst vara att sätta sin lära över allt annat, att tvinga den på sina egna och andra med våld och våld, ja, med 'järn och blod', om icke något annat hjälper. Sanningarna åter innefatta en oavslutlig uppfordran till att tjäna livet och människorna med välvilja och att i detta finna även sin egen verkliga fördel.

Historien om Österns och Västerns tongivande folk är en berättelse om två vitt skilda själstillstånd. I Kongfutses (Kina), Buddas (Indien) och Zarathustras (Persien) statsuppfattningar och dessa senares utflöden västerut i Sokrates' (Grekland) och Kristi (Palestina) samhällsåskådningar lades huvudsakligen vikten vid personlighetens kultivering, självansvaret, mildheten, välviljan, kärleken och endast därigenom ansågs allt annat värdefullt falla människan till. Ett sådant åskådningssätt inne-sluter i sin omtanke självmant även de ekonomiska frågorna.

Inom den europeiska politiken ha nu teorierna och deras praktik huvudsakligen rört sig i pendelsvängningar mellan tingens två sidor. Till och med den vetenskap, som kallar sig den högsta, nämligen filosofien, erbjuder skådespelet av en oavlatlig kamp mellan rationalism och empirism. Nordisk familjebok konstaterar, att man ännu i dag där ej kommit längre än till 'oförsonade motsatser'. Detta är sannerligen icke något imponerande framsteg och man kan då förstå, hur långt man är på avvägar inom övriga tummelplatser. Det har därför varit en oavlatlig vandring mot undergången. — — —

En blick tillbaka på det näst föregående solvarvet, begynnande med franska revolutionens vårbrytning och slutande i världskrigets vinter, är mycket upplysande. Motsättningarna mellan idealism och materialism utlösa sig i form av kamp mellan individ och samhälle. Inom individen, lösläppt utan ankarfästen, segrar den aktiva utätvända sidan över den passiva inätvända. Det idealistiska hos individen förlorar sig i ensidig materialistisk strävan, byggd även den på sin speciella ekonomiska lära. På detta sätt har samhällsrörelserna varit ledda av materialistiska doktriner, framsprungna ur än individualistiska än statliga synpunkter. Från statsmerkantilismen slog politiken över till den liberala näringsfriheten för att nu igen söka en utväg i den socialistiska samhällsekonomin, bakom vilken redan lurar ett nytt individuellt uppror i de skymtande anarkistiska strömningarna.

Dessa olika riktningar falla emellertid varandra i famnen på en punkt, nämligen i ett förbiseende uti sin politik av de andliga verkligheterna. De utelämnar dessa, till och med utan några försök till principer, redlöst åt den enskilda företagsamheten med samma effekt, som på det ekonomiska området blev en följd av näringsfriheten. Man kan därför säga, att de samtliga i denna huvudpunkt äro gammalliberala rörelser. Även på det andliga området segrar därför oftast det aktiva över det begrundande, osanningen över sanningen, orätten över rätten, våldet över välviljan, de jordbundna primitiva drifterna över de soliga ingivelserna.

Dessa företeelser bottna i den förbisedda frågan om den andliga kapitalismen, vilken är en lika fruktansvärd verklighet som den ekonomiska. De andliga kartellerna äro motsvarigheter till de ekonomiska trusterna. De äro de drivande krafterna till den andliga fattigdomen, upprätthållandet av själens misär hos människorna och därmed den totala oförmågan att, trots lagar, författningsrevisioner och revolutioner höja mänskligheten ens en tum upp på ett högre plan. Den andliga kapitalismen är partiernas omedvetna skötebarn från yttersta högern till yttersta vänstern. Om man vågar försöka i deras politik knäsetta någon omtanke för dessa omätliga världar inom vårt eget bröst, uppstår spontant en samverkan mellan alla för att nedslå ett sådant bemödande. Ja, det förefaller, som om en jämviktslag i naturens liv även här skulle göra sig gällande. Ju ivrigare och uppriktigare en ekonomisk rörelse syftar mot ekonomisk rättvisa, desto mera ohejdat låter den ofta den andliga kapitalismen göra sig fritt gällande och grusar sålunda med ena handen, vad den andra i hänförelse velat bygga upp. Det ligger därför kanske någonting uti det paradoxala yttrandet nyligen av en dansk anarkist, att 'socialdemokratien är den sista blomman på kapitalismens träd', — vilket icke utesluter att de med tiden kunna bli flera.

I västern har sålunda allt för mycket vinningar på andras bekostnad

värdesatts och därför statskonsten blivit ett vilt spel om fördelar med våld och våld såsom de värdefullaste umgängesvanorna.

Orsaken till denna nedsjunkna nivå hos den europeiska folkkaraktären är måhända biologisk. Vandringsfolken ha icke haft synnerlig tid för annat än kamp med urinnevånarna och slagsmål sins emellan om bytet. Ett dylikt tillvarelsesätt skapade författningar byggda på makt utan förståga, sociala tillstånd byggda på motsättningar mellan förtryckare och förtryckta, ett tänkande rest dogmatiskt på stridande läror med försmående av de gamla samlande sanningarna, samt revolutioner begynnande med halvgångna ideal och slutande med en lekande omväxling allenast i form och person av de gamla orätrådigheterna.

Ur detta krigstillstånd föddes de stora uppfinningarna. Naturens krafter mobiliserades till hjälp i detta allas nedtrampande av alla. De statskars europeiska folkens själ övergrusades således ofantligt. Ingen statskonst intresserar sig ens för den nu behövligaste uppfinningen att nå ned till djupet och återfinna källsprånget.

Att detta vågsvall är utan någon återvändo beror säkerligen därpå, att de europeiska människorna i alla ställningar äro av naturen till karaktären samma slags folk. Den så kallade imperialismen, dagens slagord för vad som evigt varit, är sannerligen ingen egenskap allenast hos vissa stater, vissa klasser eller vissa individer, utan en del av den mänskliga naturen hos oss alla. Ingen älskar den andres imperialism, men envar försjunkar i sin egen, så snart tillfälle erbjuder sig.

Det måste komma en tid, då mänskligheten trängtar till räddning genom en upplösning av motsatsförhållandena och en innerlig samhörighet mellan ande och materia såsom naturen velat hava det.

*

Vilka vägledningar består nu medborgarna av de ekonomiska lärorna utan tillbörligt inslag av de inre rösterna? En lyssnare förnimmar en kör av stämmor, som överrösta allt annat och sins emellan bjuda över varandra. Det ropas, tiggas och hotas; du skall vara höger, center, liberal, radikal, högernationalist, vänstersocialist, bolsjevik, syndikalist, anarkist eller alla möjliga nyanser inom eller mellan dessa partiriktningar. Vilket spektakel är icke allt detta!

Under ett sådant tillstånd komma de gamla sanningarna till korta. Människorna indelas i hjordar, som hållas med stränghet inom den rätta fällan, där de undervisas i den rätta tron utan möjligheter att kunna genomtränga censuren, tillägna sig en allsidig kunskap och leva ett mänskligt liv. Partiledningar och partipress, själva viljelösa offerväsen i maskineriet, föra ofta fruktansvärt regemente. Förhåvelsen, illviljan, den totala frånvaron av ödmjukhet, förenklingen av alla frågor till fullständig ovederhäftighet, sökandet efter egen makt och andras vanmakt äro ledande grundsatser hos oss alla. Den egna vakthållningen om den heliga elden rives ur våra bröst och anförtros åt avlönade ämbetsmän, som i denna sin ställning bliva uppkallade och tvingade att underblåsa splittningen och förfallit i sitt partis och sitt eget förmenta intresse.

Demokratien, den store förlösaren, stannar vid sådana förhållanden i lyckligaste fall vid att bliva vad man skulle kunna kalla en formaldemokrati. Till en sinnelagets demokrati eller realdemokrati få vi icke möjligheter att höja oss.

Så har det inträffat att även inom demokratiska partier liksom inom konservativa, trots bestående vinningar, politiken i både lära och leverne nedsjunkit till ett vilt slagsmal om makt och ägodelar. Varje kärleksliv är förhånat såsom ett ovetenskapligt pjoller, enväldet vordet en oundgänglig institution, majoritetsförfläckning satt i sitt yttersta system, valmännen inregistrerade hjordar, karaktärsdaningen en förbisedd angelägenhet och det yttersta idealet för dagen ett gevär.

I vårt vardagsliv göra sig emellertid instinktivt helt andra vägledningar gällande än de politiska lärorna. Att börja med sig själv har alltid ansetts vara blomman av de gamla sanningarna. Dessa ligga outrotligt inplantade inom varje människa och mana därifrån med sitt milda språk. I vårt dagliga liv säga vi oss själva och varandra att så bör man tänka, därför att det är sant, och så bör man handla, därför att det är rätt. Även officiellt såsom under söndagarna i kyrkorna och bönehusen eller bland hedningar vid minnesstunder och högtidliga tillfällen föres öppet samma språk av alla. Ja, även det nuvarande partiväsendet är en realitet, som synnerligast i kritiska ögonblick ej kan undvara mänskliga förnimmelser, och rättvisligen får icke heller förglömmas, att nästan varje partiriktning gömmer en kärna av sanning.

Man skulle ur europeiska traditioners synpunkt kunna säga, att målet är en sammansmältning av Sokrates' och Marx' idévärld. En sammanslutning av människorna i denna anda kan ock i dessa siffrornas tid benämnas den fjärde internationalen, som för sin del vill tala för och arbeta med alla. Ett bemödande att samla människorna med välvilja i stället för att splittra dem med ovilja behöver emellertid icke någon nummerbeteckning. Det talar tillräckligt för sig självt.

Nu stå de båda svenska socialdemokratiska partiernas ledningar och sannolikt såsom då vanligen är förhållandet även partierna själva i beredskap att utesluta ur sina författningen det nya inslaget från åren 1911 och 1917. Någon förändring i våra sinnelag ligger knappast bakom ett sådant bemödande. Tiderna ha sannerligen icke förmått att i en handvändning omvända dem. En författning, som aldrig utlöses eller får utlösa sig i någon taktik eller ens i någon eftertanke, kan icke åstadkomma något. Ur denna synpunkt kunde man ju säga, att det vore likgiltigt, vad som stod i författningarna. En dylik pessimism är emellertid icke tillåtlig. Den betyder ett avstående från alla förhoppningar eller, om de finnas fortfarande, från alla möjligheter till en ny dag. Erkännandet av idén är vishetens begynnelse, och man kan icke börja förbättra något och allra minst sig själv utan att först ha kommit till en övertygelse och vunnit något fäste för densamma.

Det socialdemokratiska arbetarepartiets programkommission har i sitt den 7 augusti 1919 avgivna betänkande rörande en allmän programrevision anmärkt, att själva grundplanen i de allmänna grundsatserna för framställningen av den socialistiska åskådningen går tillbaka till Erfurterprogrammet. Detta vore byggt i trenne avsnitt: kapitalismens natur och utvecklingsgång, det socialistiska slutmålet och medlen att nå detsamma. Denna byggnad säger kommissionen framträder pregnant även i partiets grundsatser av 1897. Men 1911 års revision hade obestriddigen inskjutit

de nya tillsatserna på sådant sätt, att 'tankebyggnaden icke längre är lika fast och monumental'.

Huvudanledningen vore, att erfarenheterna rörande utvecklingen på jordbruksproduktionens område — den bestående smådriften — måste komma till sin rätt i de allmänna grundsatserna, som voro tillskurna efter utvecklingsgången inom den industriella produktionen. Med den härav följande omredigeringen bröts emellertid den klassiska framställningen av den kapitalistiska utvecklingsprocessen itu. Utan några ur de faktiska förhållandena hämtade grunder förvirrades sedan ytterligare byggnaden genom experimentet att i det nionde stycket 'ge en annan variant av socialdemokratiens i det första stycket formulerade mål och därmed spränga loss sammanhanget ännu mer'.

Med hänsyn till berörda brister i planen för 1911 års grundsatser vore, säger kommissionen, en återgång till 1897 års uppställning att rekommendera. Detta kunde 'utan vidare ske beträffande det nionde stycket, som därför också i förslaget uteslutits'. Men det behov att säga ut vad som är, även där det icke passar utan vidare in i ett förenklat schema, det kvarstod oförändrat. För varianterna i kapitalismens utveckling inom industri och jordbruk fick socialdemokratien icke blunda. För detta ändamål föreslog nu även kommissionen en restaurering jämväl av 1897 års program. Dessutom erinrades, att där saknades en väsentlig länk i den socialistiska tankekedjan. Socialismen ville ej blott rättvisare fördelning utan även högre produktion. Det privatkapitalistiska produktionsättets verkningar voro i grundsatserna framhävda vad den sociala fördelningssynpunkten angår, men knappt mer än antydda beträffande produktionssynpunkten. Denna lucka hade kommissionen därför sökt fylla och därvid även i förslaget berört den nya utvecklingsfas av kapitalismen, som fått sitt uttryck i monopolbildningarna.

Mot denna framställning kan enligt min uppfattning göras betydande erinringar. Redan ett förehavande att gå tillbaka i tiden i stället för att försöka se framåt och utåt alla vidderna måste väcka tvivel. Politiska teorier tåla minst av allt att stagnera, de måste fördjupas och befruktas oavslutligt, om de skola kunna leva.

Marxismen har grundat ett ekonomiskt system och är således en lära. Den marxistiska socialismens stora insats ligger i dess kritik av den liberala ekonomiska läran, dess analys av det nutida samhällets materiella tillstånd och organisation av lönearbetarna för sitt människovärde emot profiten. Den nämnda undersökningen kan liksom alla allvarliga forskningar med fog kallas vetenskaplig, om det över huvud gives någon annan verklig vetenskap än de rena naturvetenskaperna, vilka ensamma kunna komma till oomtvistliga resultat. Den marxistiska läran, begriplig för sin tid och mäktig i sin insats, var däremot icke universell. Den var pendelrörelsen i motsatt riktning mot upplysningstidevarvets absoluta förnuftslära, föregångaren till den idéella liberalismen. Den räknade för litet med andliga verkligheterna och blev därför på den punkten ovetenskaplig liksom övriga partiriktningar. Det kommer alltid att finnas en myckenhet människor, som i historien skåda en intim samverkan mellan både ekonomiska och andliga makter samt veta av erfarenhet att de senare verka även inom dem. Tiden justerar åskådningarna och de krafter, som sätta en speciell rörelse i gång, sluta ofta, såsom meningen nog också varit, med att upphäva sina egna utgångspunkter.

Lärans dogmatiska vidmakthållande i materialistisk begränsning av

åtskilliga eftermarxister har till och med börjat farligt verka som broms på den mänskliga viljan, vilken dock i alla tider varit en stor makt till framåtskridande. Den materialistiska historieuppfattningen, som velat utan samverkan driva en idealistisk på flykt, breder mångenstädes en fatalism över den socialdemokratiska politiken, som hotar att i praktiken sammansmälta med den konservativa teorien eller självsuggestionen om nödvändigheten av utvecklingens snigelgång i förutbestämda färör.

Såsom motvikt finner man då å andra sidan — med bibehållande av den materialistiska begränsningen och på grund därav — inga andra utvägar än det brutala våldet med blodsutgjutelserna såsom yttersta medel samt förstörelse och reaktion såsom vanliga följder.

Kommissionen anser det behövt att säga ut vad som är'. Smådriften i jordbruket betraktar den såsom något påtagligt, men räknar tydligen icke de andliga verkligheterna, dessa stora mänskliga vidder, till vad som är. Häri ligger den springande punkten. Eftermarxismen är så bunden av sin lära, att den icke ens förnimmer något av den andra stora hälften i människans och den övriga naturens liv.

Då förstår man också, att kommissionen uti nionde punkten ej trott sig kunna upptäcka något annat än möjligen en variant av socialdemokratiens i det första stycket formulerade mål. Återstår då emellertid spørgsmålet om icke också olika formuleringar av ett mål kunna vara till gagn för ett politiskt strävande. Formuleringarna vända sig ju till dem, som man vill övertyga, samla och företräda, och då dessa kunna se sakerna på olika sätt på grund av olika förutsättningar, bör det väl allra minst för en politik, som älskar att kalla sig praktisk, vara ur vägen att tala på ett begripligt sätt till alla sina kommittenter.

Vid 1911 års kongress förordade ju Branting å partistyrelsens vägnar den nya tillsatsen såsom innefattande ett fylligare uttryck för målen. Vid sidan av behovet att vidga programmet med de andliga verkligheterna låg en bevekelsegrund till motionärens framställning även i hänsyn till jordbruksbefolkningen och för övrigt jämväl andra samhällsgrupper, som måste vinnas för en omskapning av förhållandena. Det hade enligt hans erfarenheter mött stora svårigheter att intressera dem för den industriella formuleringen. Den nya formuleringen åter fattade de mycket väl och gjorde dem intresserade till en början och i många fall övertygade genast. För övrigt var förhållandet nog också det, att även lönearbetare i stor utsträckning fick vida klarare för sig vad socialismen syftade till genom en dylik utläggning. I nämnda avseende hade tillägget sålunda sammanhang med den revision, som påkallades med hänsyn särskilt till jordbrukets förhållanden och smådriftens existens. Till kongressen hade av denna anledning även partiets jordprogramkommitté hemställt om ett tillägg till grundsatserna bland annat i nu förevarande avseende.

Av det borttagna nionde stycket återfinnes nu på annat ställe endast uttrycket fattigdomens avskaffande omvandlat till 'massfattigdomens avskaffande'. Återigen ett nedsjunkande till enbart materialistisk masskultur. Varför ej vilja avskaffa fattigdomen, även där den ej omfattar massor? Detta senare är ett krav av sol och jord i förening.

En annan fråga kan vara, huruvida tillägget införts på lämplig plats eller bort erhålla en annan utformning. Det må gärna medgivas, att erinringar här kunna göras. Detta bör dock icke föranleda bestämmelsens borttagande utan i stället en omskrivning. På den vägen sökte man

gå fram vid avfattandet av socialdemokratiska vänsterns författning på sätt ovan närmare angivits. Därmed är icke sagt att ens detta senare försök blivit fulländat. Det gamla partiets lagstiftare hade säkerligen kunnat finna en tacksam uppgift i ett bemödande att uti de allmänna grundsatserna och såsom en följd därav uti den övriga författningen sammansmälta den materiella och andliga tillvaron på ett ännu bättre sätt.

Ehuru man nu i stället valt utvägen att blunda för det andliga och hålla sig till det materiella, kvarstår i programkommissionens förslag i alla fall åtminstone bokstavligen ett litet stänk av det andliga. Redan detta faktum liksom även det sätt, på vilket det gör sig gällande, har föranlett, såvitt jag förstår, att den nya föreslagna lydelsen icke heller lyckas, trots sitt bemödande, att bliva 'fast och monumental' ens ur eftermarxistisk synpunkt.

Första stycket i grundsatserna kommer nämligen efter ett enbart ekonomiskt hänsynstagande till det resultatet, att man därigenom skall lyckas betrygga och utveckla 'den andliga och materiella kulturen'. Här inkastas plötsligt det andliga utan något fast sammanhang med premisen. Åtminstone blir man fundersam, vad som åsyftas, eller hur den senare kan en så kraftig verkan åstadkomma.

Förklaringen kommer, i viss mån åtminstone, uti framställningen om det politiska programmet under punkt 5 (skolprogrammet). I detta gör förslaget följande tillägg: 'Främjandet av det fria forsknings- och bildningsarbetet'. Därtill fogas följande motivering:

'Ett parti, som uppställer i sina grundsatser såsom syftemål för sin verksamhet att betrygga ej blott den materiella utan även den andliga kulturen, kan emellertid icke begränsa sina kultursträvanden blott till det, som omedelbart framstår såsom 'nyttigt'. Hela det fria forskningsarbetet, som för framåt till vetande, hela det fria bildningsarbetet, som vill breda ut forskningens resultat och fördjupa massornas kultur, måste vara en ögonsten för samhällsordningens parti. Därför bör skolprogrammet fyllas ut med en punkt, som uttrycker partiets vilja, att främja det fria forsknings- och bildningsarbetet.'

Denna motivering är mycket intresseväckande, då den uppenbarar, vad vi i allmänhet under de ensidigt materialistiska lärornas och partiernas övermakt inom alla partier mena med andlig kultur. Denna företrädes av den så kallade intellektualismen. Det är de privilegierade bildades kultur, byggd på företrädesrätt till studentexamen och andra likvärdiga eller högre lärdomsprov. Det är den tekniska kunskapen och den estetiska kulturen, som är det andliga innehållet. Kunskap är makt och bildning skänker stora företräden och möjligheter. I själva verket är allt detta emellertid endast ett gränsområde till den andliga världen eller ock om man så vill en förfinad materialism, möjliggjord genom ekonomiska företräden, intelligens och tekniska kunskaper. Även den bryter samman som ett korthus, när de egna påfrestningarna komma. Ty det verkligt andliga är här lika mycket förbisett och missvärdat. Imponderabla eller de ovägrbara värdena, den andliga friheten, självövernivelsen, självsvaret, karaktärsdaningen, själens förädling, kärlekslivet, allt detta innefattar den verkliga andliga kulturen. Tvärt om visar det sig, att intelligens och teknisk kunskap alltid finnas till hands för att organisera grosshandel med missförhållanden, under det att de vanliga genomsnittsmänniskorna få nöja sig med minuthandel i oeffterättligheter. Och

den beprisade forskningens resultat ställes ju minst lika gärna i krigens och de stora profiternas tjänst som till gagn för människovänliga syften.

Intelktualismens andliga kultur är i sin nämnda begränsning blott en halvbildning. Det är i själva verket med denna som programkommissionen nu vill 'fördjupa massornas kultur'. En sats således från åttio-talets intellektuella radikalism. Ett betonande blott av det andligas tekniska sida. Ett nytt herravilde för uttolkare. Ingen framräckt hand till det själsliga, som ligger och väntar inom oss alla, oavsett vilka examina vi tagit eller vilken knivskarp begåvning naturen skänkt oss. En så beskaffad forskning måste även den sluta i vanmakt. Den förmår icke ens en ansats till undersökning av det viktiga problem, som tog sig uttryck i förenämnda nya inslag i de båda socialdemokratiska partiernas författningar utan glider utan vidare undan detsamma.

Det är ock karakteristiskt, att denna snäva uppfattning av vad som är andlig kultur kommer i det politiska programmet icke längre än till ett 'främjande av det fria forsknings- och bildningsarbetet'. I den vänstersocialistiska författningen med dess ännu kvarstående utförliga och vittgående tolkning av andlig kultur har konsekvensen i det politiska programmet blivit: 'medborgarnas karaktärsdanning och deras personligheters inre utveckling blir en samhällsangelägenhet'.

I detta sammanhang förtjänar erinras, att de olika socialistiska lärororna uttänkts av liksom de högsta ledande ställningarna inom den socialdemokratiska politikens teori och praktik merendels innehavas av intellektualister på grund av dessas större kunskaper.

Dessa personer stamma vanligen från en annan miljö än proletärens eller leva i en annan atmosfär av möjligheter. De ha, såsom de ofta själva uttrycka det, kommit till socialdemokratien av 'rättskänsla'. Denna är således något fristående inom dem, något som är färdigt i deras hjärnor oavsett deras portmonnä. Detta oaktat förkunna samma personer för massorna att de sakna en själ och endast äro blinda produkter av sin materiella miljö, samt ej kunna göra annat för 'utvecklingen' än att antingen lägga armarna i kors och vänta på densamma eller ock uppträda som jordskred, stormfloder, tyfoner och dylikt. Det vore väl, om dessa lärare började med att analysera sig själva. Kanske de då blevo mer benägna att broderligt erkänna hos den stackars evigt kujonerade 'massans' individer enahanda inneboende möjligheter. Humanistiska manifestet har därför nödgats betona, att människorna någon gång måste få tillstånd att gå till sig själva och skapa sin egen lättfattliga filosofi och att de där skola upptäcka en värld av hårda erfarenheter och mitt ibland dem 'ett eget outsläcktligt rättsmedvetande', en enhet i mångfalden. Manifestet uttalar rent av att 'vägen till friheten ligger i det meniga folkets, medborgarnas, massornas egen personliga frigörelse från trældom under lärorna och partierna'.

Med kommissionens förslag utplånas ur grundsatserna även begreppet 'alla'. Detta är begripligt, när man tager bort det, som förenar alla människor på ett vida djupare och varaktigare sätt än tillfälliga skiljaktigheter i det ekonomiska åtskilja dem. Alla lida under andlig fattigdom och utsugas av den andliga kapitalismen. Den enda förlösande utgångspunkten, från vilken man kan samla människorna med välvilja och därifrån med någon framgång lösa även deras materiella vanskligheter, har borttagits. Kvar står, såvitt jag förstår, ett tämligen själlöst splittringsprogram.

Att det måste verka själlöst även på tillämpningen av sina vackraste föresatser, belyses exempelvis därav, att en artikel med erinringar mot förslaget insändes samtidigt till en hel del av partiets tidningar. Denna inlaga intogs i flera av de mindre och fattigare tidningarna, men avvisades av en del stora tidningar utan ens ett svar mer än från en av dem, vars redaktion sade sig icke vilja diskutera saken därför att den gillade, att förslaget utmönstrade från de allmänna grundsatserna 'överkliga grannlåter'. Samtidigt flyttar förslaget upp yttrande- och tryckfriheten såsom inledningsord till hela det politiska programmet. Ja i sanning, inför de enbart materialistiska lärorna förblir tillvarons andra hälft, själslivets självansvar och allt, som rymmes därinom, endast överkliga grannlåter.

Detta är en företeelse i alla enkönade demokratiska partier; den återkommer med en naturlags makt. Deras ledningar äro oförbätterliga i sin tillämpning även av de traditionella andliga inslagen såsom en rätt allenast för mig men icke för dig. De stå oftast i partiets inre liv på samma ståndpunkt som vilka reaktionärer som helst i det stora samhället och när de någon gång övertaga det hela överflyttas sinnelaget merendels på detta. Helt naturligt, därför att vi äro människor, som skola leva på program, varifrån kravet på 'personlighetens kultivering', som Kongfutse ansåg vara den viktigaste förutsättningen för en god samhällsordning, är principiellt bannlyst och i varje fall taktiskt avlyst. Dylika partiets ekonomiska program må vara hur rättvisa som helst. Då de styras av andlig kapitalism, som principiellt vägrar att kultivera sig själv, äventyrar man, att även det nya skall förhindras eller sammanstörta i brist på kompetent ledning. Det är därför vänsterpartiet i sin författning fordrat skarp kontroll på den inom partiet 'småningom uppväxande byråkratien' samt mot ett 'förstörande och vanryktande av demokratiens väsen' genom densamma.

Vid det socialdemokratiska arbetarepartiets nyss hållna kongress diskuterades ingående allt utom nionde punkten i de allmänna grundsatserna. Den hade ju icke heller fått diskuteras i tidningarna och den föll så gott som ljudlöst. Inför en sådan monumental blotta i 'revisionen' av partiets författning är det nog också rådligast att tåga. Endast en enstaka liten stämma klagade, likt en förflugen vårsvala, över den stora kölden. Vid debatten om de allmänna grundsatserna underströk nämligen enligt tidningsreferaten A. Jakobsson från Boden, att programmet vore allt för starkt materiellt betonat, att man även borde tänka på de andliga värdena och att arbetarörelsen aldrig varit så materialistisk som i våra dagar.

*

En liknande utveckling gör sig gällande inom vänstersocialistiska partiet. Ett utplanande av det nya inslaget kan visserligen där icke försiggå lika stillsamt. Det har nämligen som sagt fått en så omfattande och inarbetad plats i författningen, att det icke kan avlägsnas därifrån utan uppseende och möda. Vidare befinna sig inom partiet åtskilliga, som längta efter en ny politik, byggd på de gamla sanningarna, och vid partiets bildande förespeglades att inom detsamma omsider vinna fristad och förståelse för sina tankar. Slutligen spela här liksom i andra partier valtekniska hänsyn en betydande roll, och det torde ännu vara oklart, i vad mån ledningen tilltror sig att kunna av hänsyn till valmanskåren

särskilt på landsbygden omstörta de grundvalar, på vilka partiet uppbyggdes. Den principiella tendensen är emellertid redan klar och har på många sätt varslat om sina önsknings.

Då sålunda vid partiets andra kongress år 1918 taktiken kom främst på dagordningen, uppstod nu strid om uttalandet skulle endast gå efter de gamla linjerna eller utrymme beredas även för den stora nyheten i partiets konstitution. En glesnad kongress antog därvid i anslutning till författningens tvåsidighet en tvåkönad resolution, under det att de enkönade materialistiska uppfattningarna stannade i minoritet.

Emellertid leddes minoriteten av partiets funktionärer, vilka hade till uppgift och syssla att uteslutande ägna sig åt sin egen politiska propaganda. De förfogade väsentligen över partiets press och övriga resurser och råkade även att få besätta större delen av partiets förtroendeposter med kongressens medgivande. Alltså alldeles som i alla andra partier. Dagshändelserna utvecklade sig därefter med stor hastighet efter nya enkla och lättfattliga linjer. De själsliga faktorerna fingo fortfarande ingen marknad i en tid, då det gamla slagsmålssamhället överallt levde upp igen. När därför 1919 års kongress sammanträdde, hade den politiska suggestionen och maktförhållandena så omgestaltat partiets aktivaste intressentskap, att när nu igen taktikfrågan dominerade, fick den enkönade uppfattningen avgjord majoritet. Bakom den reste sig därnäst en meningsyttring, som framträdde som en avskuggning av den förra med ett par bestämda reservationer samt med en och annan mycket svag anknytning, såvitt jag kunde finna, till den andra delen av partiets författning. Den mening, som ville upprätthålla och sammansmälta den materiella och andliga sidan i partiets konstitution och som avgått med seger ett år förut, stannade nu vid en mycket liten minoritet. Saken gick sedan till allmän omröstning, som endast avspeglade resultatet inom kongressen. I denna omröstning deltog emellertid endast en minoritet inom partiet. Vad de tysta i landena mena är alltid omöjligt att säga.

Detta resultat betydde i och för sig ett ofantligt avståndstagande från grunderna för partiets bildande. Offensiven emot det andliga inslagets rätt att leva icke blott på papperet utan även i taktiken hade föregåtts av ett ganska oavlåtligt bombardemang på många sätt mot den så kallade 'humanismen' inom partiet eller med andra ord mot den ena hälften av partiets egen författning.

Under kongressen riktade sig också arbetsutskottets första huvudtalare nästan uteslutande mot denna. Vidare beslöt kongressen att revidera de demokratiska grundlagarna. Det bestämdes icke, vari revideringen skulle bestå, men den kan naturenligt icke utmyнна i annat än ett utkramande av dessas innehåll. Vissa beslut i sådan riktning fattades redan av denna kongress. Särskilt symptomatiskt synes mig vara kongressens beslut med 72 röster mot 51 på förslag, framfört av en funktionär, att 'för denna gång suspendera' vad de demokratiska grundlagarna innehålla om att ingen må tillhöra arbetsutskottet längre tid än två år å rad och ej kan omväljas förr än efter två mellanliggande års förlopp. Detta kongressens ingrepp i grundlagarna betyder ju i själva verket ett uppgivande på en viktig punkt av försöken till realdemokrati, en återgång till den andliga kapitalismen, ett försjunkande igen i det tillstånd, som härskade inom det gamla partiet och dess förebilder i den gamla världsordningen.

Då tidningen Politiken tillkom, ivrade dess förste redaktör, Ture Ner-

man, att på vinjetten skulle från de allmänna grundsatserna lånas humanismens lösen: bröd, frihet och självansvar. Denna trilogi står fortfarande kvar på vinjetten såsom tidningens ljuskastare, under det omedelbart före sista kongressen tidningens bolagsstämma beslöt bland annat att redaktionen borde med all makt bekämpa de humanistiska strävandena inom partiet.

Detta vågsvall är enligt min uppfattning ett ganska naturligt utslag av partiväsendets tillvarelsesätt och människonaturens irrfärder. Hur det hela skall sluta kommer säkerligen att förnämligast bero av väder och vind. Att alldeles sammanstörta den nya hälften av författningen möter som sagt svårigheter. Å andra sidan måste det sägas, att det är begripligt, om det nya partiet i likhet med det gamla alldeles rensar bort de andliga verkligheterna ur sin politik, i stället för att låta dem i form av vackra ruiner kvarstå på papperet utan att uppbäras av något sinnelag.

*

Dylika förehavanden inom de båda socialdemokratiska partierna äro så vitt jag förstår en mycket intressant och tankeväckande företeelse. Den ådagalägger liksom så mycket annat, att när det ifrågasättes att bryta de förbrukade traditionerna och giva den andliga sidan av naturens liv sin tillbörliga plats bredvid den materiella, då falla båda partierna trots striden om arvsföret i armarna på varandra och i famnen tillika på de partier, vilka representera den tid, som gått och satt frukt i världskriget.

Nu i detta ögonblick är dock socialdemokratiens tid kommen oavsett vad som skall stunda efter den. Det är sannolikt den enda rörelse, som för ögonblicket kan gripa världshändelsernas roder. Den står i varje fall ansikte mot ansikte såsom aldrig förr med sin gamla mission att avskaffa den ekonomiska kapitalismen och dess produktion byggd på profit och tvång. Vad skall man då sätta i stället för att nå den eftersträfvade planmässiga produktionen med dess drömda frigörelse av människornas verkliga produktivkrafter? Det finnes väl ingenting annat att falla tillbaka på än individernas frivilliga arbete under pliktuppfyllelse, insikten om, att ingen samhällskultur kan byggas annat än på individernas kultur.

Vad företaga sig då de båda svenska socialdemokratiska partierna? Jo just i detta ögonblick finna de den rätta tiden vara inne att ur sina författningar borttaga den andliga friheten och självansvaret såsom programmatiska vägledningar i detta födsloarbete. Under sådana förhållanden kan man verkligen fråga sig, om ej socialdemokratien står i färd med att bereda sig samma öde som liberalismen. Man kan fråga sig, om den skall bliva en etapp på vandringen mot ljuset eller en milstolpe allenast på vägen mot en ny undergång.

Det må förhålla sig härmed hur som helst. Ett är visst. Bakom tumlet, splittringarna och förödelsen resa sig igen de gamla sanningarna med sina två sidor, med sitt kärleksliv, sin försoning och sin helbrägdagörelse över skuggornas värld. Naturen utrotas aldrig.»

Den stundande socialdemokratiska partikongressen 1928.

Nu år 1928 skall åter hållas en socialdemokratisk partikongress. Sådana kongresser återkomma numera endast vart fjärde år och det gäller då att ej försumma tillfället. Någon förhoppning om återgång till 1911 års beslut

finnes väl knappast. Frågan får dock ej falla i glömska. Därför har av undertecknad till partikongressen avgivits två motioner. De betecknas ej vidare som kongressens viktigaste fråga och huvudstadens arbetarekommun har denna gång ej ens försett dem med ett principiellt tillstyrkande utan överlämnat dem såsom enskilda motioner. Tiderna förändras och vi med dem. Den första motionen lyder sålunda:

»Vi stå nu inför ett nytt solvarv i utvecklingen. Riktiga grundsatser och riktig taktik äro då av vikt mer än någonsin. Den nakna sanningen måste sättas som mål och den osminkade verkligheten angiva vägarna mot målet. Endast på detta sätt kan vinnas en upplyst majoritet bland folket och till sist ett enigt folk, som kan bilda grundval för en allsidig och vederhäftig styrelse.

Genom svenska folkets officiella anslutning till nya testamentet kan redan nu en principiell enighet sägas vara uppnådd därom att målet måste vara »fred på jorden och människorna en god vilja». Sedan gammalt mena vi dessutom, att grundvalen för freden är friheten. Alltså utan frihet ingen fred och ingen god vilja.

Friheten är emellertid såsom åtskilligt annat tredelad. Den sönderfaller på ett överväldigande sätt i ekonomisk, politisk och andlig frihet. Endast vår andliga fattigdom förnekar i svaga stunder den andliga friheten. I ljusare ögonblick förstå vi alla, att den är en realitet och förutsättningen för de båda andra frigörelserna.

Med denna utgångspunkt ernås ett grepp på nödiga omvärderingar. En del maskeraddräkter kring verkligheten måste falla och åtskilliga begrepps-förvirringar böra lämna rum för sanningen. Partilivets maskerader och förvirringar äro särskilt förtjänta av uppmärksamhet. Människosläktet är av naturen *ett* folk. Inga fällor kunna upphäva denna naturens ordning.

Må vi besinna, att liberalismen, socialismen, kommunismen och kristianismen vid sina tillblivelser menade i stort samma sak, nämligen frihetens erövring i alla dess ovannämnda tre bemärkelser. Det är allenast vi liberaler, socialdemokrater, kommunister och namnkristna, som gå under, våra dogmer, som sammanstörta, och våra formaldemokratier, som ej bestå provet.

Det finnes i vår tid ingen annan organisation än den socialistiska, som är uppfordrad och i stånd att gå i spetsen för denna reorganisation av världen. Utsikterna därtill bero av medlemmarnas förmåga att vara socialismens innersta tankar trogna. De för ändamålet erforderliga omvärderingarna måste då börja med en omvärdering av programmet. Det är i åtskilliga delar förbenat, lösligt, oklart och ofullständigt. En allmän revision av detsamma tarvas. Rätta tidpunkten är nu inne. I följande motioner skall beröras några av de många detaljerna. Den socialdemokratiska kongressen år 1928 bör för sin del fatta definitivt beslut eller infordra förslag till en kommande kongress.

Det hemställes alltså, att det socialistiska partiets författning underkastas en allmän revision i syfte, att den, på sätt ovan sägs, må avspegla den nya tidens uppgifter och möjliggöra för partiet att taga ledningen genom linjernas vidgande alltmer mot mänskliga befriande mål.»

Den andra motionen åberopar i korthet inslaget 1911 och dess öden samt fortsätter:

»Nu äro alltså i Sverige liksom förmodligen i de flesta länder alla partier eniga om att den andliga friheten ej bör alltför mycket bekymra statsmakten. Den andliga kapitalismen och dess följe, den andra fattigdomen kunna således fortfarande få sitta i tämligen orubbat bo.

Ett järtecken har sedan tillkommit. På Hjalmar Brantings medalj är inrstat romarorden »mens agitat molem» d. v. s. anden sätter materien i rörelse. Må då anden också återinsättas i författningen samt därifrån gå ut i livet och göra sin suveräna gärning. Denna utveckling förordas även av Rickard Lindström i hans broschyr om den socialdemokratiska ungdomsrörelsen. Det är icke nog, säger han, med politisk och ekonomisk frihet, i frihet ligger också ansvar. De unga socialdemokraterna uppmanas att kämpa under frihetens banér med ansvaret och plikten inskrivna i sina hjärtan. I ett tal vid den nyligen hållna nordiska socialdemokratiska ungdomskongressen berördes utförligt detta ämne. Det starka bifall, som följde, ådagalägger en växande förståelse.

I riksdagen har däremot varje erkännande av den andliga frihetens betydelse avböjts även från socialdemokratiskt håll. Konstitutionsutskottets ordförande yttrade år 1925, att dylika ämnen hörde hemma till predikstolarna och föreläsningskatedrarna. Man måste dock ifrågasätta, om ej konsten att styra staten och numera även världsstaten rätt bör i någon mån inläras och utövas även på de ställen, där denna styrelse äger rum.

Det är mycket intresseväckande, att i gamla tider betraktades den andliga frigörelsen såsom en betydelsefull, ja, den viktigaste politiska programpunkten. Ett nära tre tusen år gammalt politiskt program från orienten utvecklar i överträffade ordalag, hurusom detta var en förutsättning för att kunna styra staten rätt och vinna ostörd fred för riket. Det avslutas med orden: »Från himlens son till folket betraktade alla personers kultivering som roten till allt annat. Vårdslösa roten och ändå ordna grenarna, det är omöjligt.»

Den europeiska statskonsten i vår tid försjuncker dock fortfarande i det hopplösa bemödandet att vårdslösa roten och ändå söka ordna grenarna.

Det hemställes alltså: att i partiets allmänna grundsatsar, vid sidan av kravet på ekonomisk och politisk frihet, ånyo införas påminnelse om den andliga frihetens och självansvarets oundgänglighet för tillkomst av en ny värld.»

Partiets programkommission har avstyrkt den första motionen, enär något direktiv för en allmän revision av programmet ej angivits. Om den andra motionen yttrar kommissionen:

»Motionären önskar tydligen att, i denna eller annan form, få understruket i grundsatserna den andliga frihetens och självansvarets betydelse. Två synpunkter uppställa sig därvid som alternativ: 1) att andlig frihet och självansvar framställas som väsentliga ingredienser i det samhällstillstånd, som är den socialistiska rörelsens mål; 2) att andlig frihet och självansvar betecknas som väsentliga utvecklingsfaktorer fram emot detta mål, och således böra redovisas i grundsatserna bland den socialistiska rörelsens *medel*.

I 1911 års formulering föreligger det första alternativet. Motionärens framställning av i år synes närmast gå efter det andra alternativets linje. Det ovan citerade stycket framstod för programkommissionen 1920 som en variant av socialdemokratiens mål, angivet redan i grundsatsernas första stycke. Den nuvarande programkommissionen ansluter sig till samma upp-

fattning, att det icke finnes anledning att i andra ordalag upprepa första styckets innehåll, om man nu menar detsamma, som vad där står. Där angives som syftemålet med den sociala frigörelsen: »betyggande och utveckling av den andliga och materiella kulturen». Människolivets andliga innehåll är som synes alls icke bortglömt eller skjutet i bakgrunden. Att ersätta den återgivna formeln med exempelvis »ekonomisk och andlig frihet» samt »bröd, frihet och självansvar» skulle vara en tvivelaktig förbättring, då den nuvarande utformningen, vilken innesluter frihetsbegreppet, är mer allomfattande och vittgående.

Måhända lägger emellertid framställningen huvudvikten vid att andlig frihet och självansvar tillmätas stort värde för åstadkommandet av en socialistisk samhällsordning. Det är knappast att bestrida det personliga momentets betydelse, om man gör gällande, att det härvidlag är fråga om en allmänsanning, som gäller allt samhälleligt framsteg. Den socialistiska åskådningen är ej berättigad framställa den som något sitt särmärke. Skall det åter inläggas mer än denna allmänsanning i den önskade formeln, skall den innefatta något avvägande emot varann i programmatisk form av personliga och objektiva utvecklingsfaktorer, av individuella och kollektiva insatser, av enskilt initiativs räckvidd och samhälleliga omständigheters begränsande makt etc. — vad är det då, man är inne på? Jo, att i de allmänna grundsatserna införa en historiefilosofisk doktrin, att programmatiskt ta ställning till den materialistiska historieuppfattningen. Ehuru programkommissionen fullt ut erkänner den oerhörda betydelse denna historieuppfattning haft för förståelsen av det historiska skeendet, måste den avstyrka förslaget att i våra allmänna grundsatser fastställa vare sig den ena eller andra bekännelseformeln i detta hänseende. Våra allmänna grundsatser ställa nu som sin uppgift att ange i en historisk snabbteckning, hur ur kapitalismens samhällsförhållanden framväxer en socialistisk rörelse och därmed förklara vad socialdemokratien är och avser. Denna begränsning är en styrka, som ej bör offras för införande av vare sig allmänsanningar eller diskutabla sanningar. Programkommissionen anser alltså att motion 2 ej bör leda till något kongressens beslut.»

Såsom genmäle å detta hänvisas till kritiken härovan, riktad mot 1919 års programkommission. Branting insåg, att 1911 års formulering var, såsom han uttryckte sig, »fylligare». Gällande program underlåter omtala meningen med dess konturlösa »andliga kultur». Praktiken ger sannerligen ingen annan vägledning än att den andliga friheten har det trångt överallt. Vi se hur det gestaltar sig i Ryssland. I västerlandet står den icke heller på dagordningen. Trust- och kottoribildningar söka allestädes bygga upp en maktställning på andlig kapitalism och profitera av den andliga fattigdomen. Obrottslig medkänsla med andra ingår i stort endast ytligt i formaldemokratiens livsföring. Kongfutses maxim »att äga makt utan ädelmod och mildhet är något, som jag aldrig kan fördraga att se,» vinner väl sällan besjälad efterföljd hos oss.

»Andlig kultur» i ett partiprogram omfattar ej mer än vad anhängarna åtrå. I nutidspolitiken mena vi därmed, som bekant, högst intellektualismens kultur eller kultur genom vetenskap och teknik, gärna utstyrd tillika med någon estetik. Programkommissionen av 1919 har ock stannat just

där. Vi rygga tillbaka för den ovetenskapliga andliga friheten eller karaktärsdaningen, som ju är själen i och förutsättningen för all andlig kultur. Därmed förklaras också iveren att nödvändigtvis utesluta ur programmet ett sådant för de flesta obekant och för oss alla besvärligt klargörande.

De övriga partiledningarna intaga en än mer negativ ståndpunkt. De ha alltid ryckt blott på axlarna och förena sig säkerligen med nöje även i det senaste socialdemokratiska resultatet.

Det är klart, att nutidens grovarbete för ekonomisk rättvisa bör med tiden alltmer skapa verkliga hem, vilket ock är en nödvändighet för andens revolter. Krisen i det parlamentariska systemet och de nuvarande primitiva styrelsesätten utgöra å andra sidan en vakthållning kring den andliga kapitalismen, dess proletarisering av människoanden i gemen, dess benägenhet att leva högt på massans andliga fattigdom. Kampen för ekonomisk och andlig frihet måste därför samverka. Annars förhalas den rätta utvecklingen oerhört och det kan till och med inträffa, att även välbetänkta ekonomiska bemödanden sammanstörta. Visst är, att hela folket lättare kan samlas om en sådan kombination än om en fristående ekonomisk kamp.

Sokrates program, att filosoferna måste bli regenter för att staterna och mänskligheten skulle kunna befrias från det onda, är säkerligen ingalunda, såsom han trodde, utförbart eller verksamt. Vi måste fortfarande bygga på drömmen om den verkliga demokratien, den enande samvetsfronten mellan alla människor. Det är endast på den vägen, föreställer jag mig, som åtskilligt kan vinnas av vad vi mest hoppas.

*Karaktärs-,
kunskaps- och
yrkesskolan.*

Då nu frågan om den andliga frihetens och karaktärsdaningens upphöjande till jämväl en politisk angelägenhet förelägges riksdagen, i nedan nämnda omfattning, sker det därför, att den är en alla människors angelägenhet och särskilt aktuell just nu genom släktets orientering mot en ny tid, skolans påbörjade omdaning samt ämnets återupptagande till debatt inom landets största parti.

Såsom redan sagts, ligger denna utvecklingslinje på lång sikt. Man kan icke framtrolla ett blomstrande andligt liv ur en politisk stenålder. Det gäller fortfarande och säkerligen länge att hugga i sten i kampen mot de förtryckande makterna inom och utom oss. Den rikedom på uppgifter, som här möter, skänker emellertid möjligheter även för vår tid att, mera än hitintills skett, börja inrikta sig mot framtidens främsta politiska problem. Nästan varje fråga stor eller liten kan höjas i betydelse och lösas lättare genom en god vilja. I redan gjorda framställningar till denna riksdag har jag sökt belysa frågan med praktiska exempel.

Den största av våra aktuella uppgifter för dagen nämligen skolfrågan har i alla tider uppenbarligen stått med ena foten uti andens rike. Den påkallar särskild uppmärksamhet ur ovan framförda synpunkter.

Den skolreform, som planlades förra året är betydelsefull så till vida, att den så vitt möjligt ville bereda likvärdigt tillträde till skolan åt alla

barn. Den bibehöll emellertid, såvitt jag förstår, till innehållet den gamla pluggskolans gestalt. Det återstår ännu att verka för den inre skolreformen. Skada är att det myckna organisationsarbetet, som förestår, endast oväsentligt synes kunna inriktas på denna sak.

Skolfrågan kräver nämligen i all synnerhet en politik, där även den andliga friheten eller personlighetens kultivering genom karaktärsdaning ingår i det politiska programmet. Framtidens skola har följande kallelser: 1) själslig kultur eller karaktärsdaning (samvetet); 2) kroppskultur eller kroppsvård (hälsa); 3) förståndskultur eller intellektuell kunskap (vetenskapen); 4) handens kultur eller yrkesskicklighet (mästerskapet). De två första kulturerna måste odlas inom skolans alla linjer, de två senare fördelas på olika linjer efter behovet.

Denna uppfattning är hämtad ur mina motioner vid förra riksdagen i skolfrågan. Beträffande motiven i övrigt hänvisas till dessa motioner (241—248) samt till enahanda motioner i ämnet 1921 (147—150). Framställningen avslogs förra riksdagen. Det hemställes nu åter,

att riksdagen ville — till befordrande av andlig frihet och karaktärsdaning — hos Kungl. Maj:t begära övervägande av ett program för den nuvarande enligt skolreformen i stort sett bibehållna pluggskolans omvandling till en karaktärs-, kunskaps- och yrkeskola samt en likvärdig fostran för landets ungdom till högre utbildning.

Stockholm den 31 januari 1928.

Carl Lindhagen.

Innehåll.

	sid.
Individens kultivering en politisk nödvändighet	1
Socialdemokratiska partikongressen 1911	3
Vänstersocialismens demokratiska grundlagar av 1917	9
Humanistiska manifestet av 1919	10
Socialdemokratiska partikongressen 1920	10
Den stundande socialdemokratiska partikongressen 1928	24
Karaktärs-, kunskaps- och yrkesskolan	28